

положення – основна стійка. 1 – присісти; 2 – встати; змінені варіанти: 1–2 – присісти; 3–4 – встати; 1–3 – присісти; 4 – встати; 1–2 – присісти; 3 – пауза; 4 – встати тощо.

2. Виконання вправ із різних вихідних положень. Наприклад: нахил уперед зі стійки ноги нарізно; потім з основної стійки; зі стійки ноги схресно; зі стійки ноги нарізно правої (лівої) тощо.

3. Виконання вправ на певний мотив. Під мелодію вальсу або польки педагог пропонує дітям самим придумати вправу й виконати її в ритмі даної музичної фрази тощо.

Таким чином, лише комплексне використання прийомів активізації рухової активності дітей, технологій та методик фізкультурно-оздоровчої діяльності допоможе урівноважити інтелектуальне та фізичне навантаження на організм молодших школярів та створить позитивний імідж фізкультурно-оздоровчим заходам у початковій школі серед учнів та їх батьків.

Список використаних джерел:

1. Войтович А.Ю. Здоров'язбережувальні технології як ефективний спосіб формування культури здоров'я молодших школярів / А.Ю.Войтович, О.О.Красниця // Молодий вчений. – 2018. – № 9 (61). – С. 21–24.
2. Дубогай О.Д. Навчання в русі / О.Д. Дубогайю – Київ : Шкільний світ, 2007. – 125 с.
3. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1: монография / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. – С. 67–91.
4. Любчак Л.В. Проблема підготовки майбутніх педагогів до формування у молодших школярів цінності здоров'я в умовах сім'ї / Л.В.Любчак // Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному освітньому просторі: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Суми, 09-10 грудня 2015 року) – Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – С.127-132
5. Пахальчук Н.А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А. Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
6. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики / Н. Пахальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 90-93.
7. Чернявський М.В. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 24.00.02 / М.В.Чернявський. – Київ, 2011. – 20 с.
8. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N.Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : Вид-во Сум.ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – №6 (60). – С. 240-254.
9. Stahova I. The developing of the child creativity by means of ecological and projecting activities // Psihopedagogia Copilului: Child Psihopedagogy Journal (Romania). – 2015. – № 14. – S. 45–53.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ДЕФІНІЦІЇ

«ДЕЗАДАПТАЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Олена Кирилюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л.Крутий, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEORETICAL BASES OF DEFINITION

«DIZADAPTATION OF THE CHILD OF PRESCHOOL AGE»

Olena Kyryliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні засади дефініцій «дезадаптація» та «дезадаптація дітей дошкільного віку». Розкрито різноманітні підходи до визначення зазначених понять. Доведено необхідність превентивних заходів щодо розв'язання проблем дезадаптації дітей до умов середовища закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: дезадаптація, дезадаптація дітей, діти дошкільного віку.

Abstract. *The article explores the theoretical foundations of the definitions of “disadaptation” and “disadaptation of children of preschool age”. Various approaches to the definition of these concepts are revealed. The necessity of preventive measures for solving the problems of children's disadaptation with the conditions of the environment of the institution of preschool education is proved.*

Key words: *disadaptation, disadaptation of children, children of preschool age.*

Актуальність нашого дослідження визначається необхідністю вирішення на теоретичному і практичному рівнях завдань моделювання системи підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до вирішення проблем дезадаптованих дітей в освітньому процесі. Дослідження можна вважати актуальним і своєчасним тому, що, по-перше, воно відповідає нагальній потребі практики, зумовленої процесами дезадаптації суспільства в цілому (насамперед проблемою дегуманізації особистості), по-друге, воно узагальнює і систематизує погляди вчених на проблему дезадаптації дошкільнят. До понять, що характеризують зміст роботи вихователя з дезадаптованими дітьми, віднесемо поняття «дезадаптація» та «дезадаптація дитини дошкільного віку».

Розглянемо основні підходи до дослідження дефініцій у діаді «адаптація – дезадаптація» дитини дошкільного віку.

Поняття адаптації виникло в ХІХ столітті й використовувалося передусім у біології. Загальне визначення поняття «адаптація» частіше пов'язується з визначенням поняття «сенсорна адаптація», яка виражається в «приспосованні зміни чутливості до інтенсивності діючого на орган почуттів подразника» [2, с. 8], процес здійснюється на організмичному рівні й характеризується відносною пасивністю індивіда, хоча, зауважимо, «може виявлятися також у різноманітних суб'єктивних ефектах» [7, с. 8]. «Енциклопедичне» трактування поняття «адаптація» без урахування останнього зауваження викликає стійке неприйняття цього терміна, коли йдеться про людину. В. І. Слободчиков та Є. І. Ісаєв констатують: «... класична інтерпретація психіки зводилася, як правило, до двох основних моментів. Вона розумілася, по-перше, як відображення об'єктивності, яка протистоїть людині в реальності і, по-друге, як механізм адаптації індивіда до цього об'єктивного світу. Здвоєна робота саме цих двох механізмів якраз і задає увесь зміст психічного, його структур, функцій, властивостей, процесів» [11, с. 80].

Негативне ставлення групи психологів до використання поняття «адаптація» як категоріального поняття призводить до того, що деякі автори користуються тільки еквівалентом терміна, а саме: «приспосовування», вводячи його в такі редакції в об'єкти дисертаційних досліджень. У феномені адаптації соціальна психологія вбачає «зближення цілей, ціннісних орієнтацій групи та індивіда, засвоєння ним норм, традицій, групової культури, входження в рольову структуру групи» [7, с. 9]. Важливим аспектом соціальної адаптації вважається прийняття ролі, тобто нормативно схвалюваного зразка поведінки.

Термін «дезадаптація» з'явився здебільшого у психіатричній літературі і позначав порушення процесу взаємодії людини з довкіллям. Спочатку термін «дезадаптація» згадувався в працях дитячих психіатрів, психологів (В.П. Кащенко, К. Леонард, Т. Раттера та ін.). Сьогодні проблема дезадаптації служить предметом досліджень у соціології, психології, педагогіки. Неоднозначна інтерпретація терміна «дезадаптація» підтверджує той факт, що сукупне знання про дезадаптацію не є стійким.

О.О.Севєрний зазначає, що проблема дефініції є, у першу чергу, проблемою семантичною. У науковій літературі та практиці експлуатується передусім термін «дезадаптація», у той час як у західній – в подібному контексті вживається термін «дізадаптація». Це можна пояснити так: латинська приставка *de-*, або французька *des-*, означає перш за все зникнення, знищення, повна відсутність і лише в другу чергу, зі значно більш рідкісним вживанням, зменшення, в той час, як латинське *dis-* в головному

своєму значенні містить порушення, спотворення, деформацію, але значно рідше зникнення. Якщо говорити про порушення, спотворення адаптації, то, на думку автора, необхідно говорити саме про *дизадаптацію* [10]. Під власне дизадаптацією індивіда автор розуміє функціонування неадекватно його психофізіологічним можливостям і потребам та / або умов середовища і / або вимогам мікросоціального оточення.

Теоретико-методологічними підставами *проведеного нами аналізу терміна «дизадаптація»* є філософське положення про необхідність представити сукупність усіх аспектів у інтегральній цілості людського буття і свідомості в неперервних процесах за умов загальної тенденції до завершеності на окремих життєвих етапах суспільства, групи, людини (М.М. Семаго) [9; 10]. Основною проблемою в процесі аналізу зазначених дефініцій є відсутність узгодженого концептуального підходу, який би приймався більшістю дослідників. Так, у розумінні адаптації-дизадаптації як соціально-психологічного процесу можна виокремити адаптацію як пристосування, як задоволеність, як функцію розвитку особистості.

Порівняно недавно, здебільшого в психіатричній літературі, з'явився термін «дизадаптація», що означає порушення процесів взаємодії людини з навколишнім середовищем. У медико-біологічній парадигмі дизадаптація розглядається як розлад у межах вектора «хвороба – порушення здоров'я, розвитку або поведінки». Якщо Ю. О. Александровський дизадаптацію розглядає як індивідуальний бар'єр психічної адаптації людини в умовах психотравмувальної ситуації [1], то за В. В. Ковальовим, це – підвищена готовність організму до виникнення захворювання, несформованого під впливом несприятливих чинників [5]. Зауважимо, що опис проявів дизадаптації схожий із клінічним описом симптоматики граничних нервово-психічних порушень. На думку С. Б. Семічова [7], у понятті «дизадаптація», слід розрізняти два значення. У широкому сенсі під дизадаптацією можна мати на увазі розлади адаптації (що охоплюють і непатологічні її форми), у вузькому сенсі – дизадаптація передбачає лише передхворобу, тобто процеси, що виходять за межі психічної норми, але не досягають ступеня хвороби. Дизадаптація розглядається як один із проміжних станів здоров'я людини від норми до патології, найбільш близький до клінічних проявів хвороби.

Дизадаптація також проявляється як у властивостях особистості, так і в її станах і має багаторівневу, багатосторонню структуру, функціонує в складній системі взаємозв'язку внутрішніх психічних і зовнішніх природних і соціальних чинників.

Дизадаптація особистості є психологічним феноменом, що виражається в неадекватній поведінці особистості, обумовленій деформаціями реакцій організму, психіки на внутрішні й зовнішні подразники, а також установками, ціннісних орієнтацій, спрямованості особистості. Деформація (від лат. *deformatio*) означає спотворення, зміну форми під впливом зовнішніх сил.

У психології деформація розуміється як вплив на людину на соматичному, фізіологічному, психічному та особистісному рівні. Дослідники Б. Ф. Ломов, Л. Б. Філонов та ін. пропонують вважати деформацію як неадекватну реакцію особистості, що компенсує негативні психологічні стани у відповідь на стресогенну ситуацію, зумовлену конфліктом між потребами і можливістю їх задоволення залежно від індивідуальних особливостей особистості й середовища, в якому здійснюється її діяльність.

Користуючись проведеним нами контент-аналізом терміну «дизадаптація», розглянемо більш докладно *соціально-психологічний підхід до цього поняття*. На думку більшості науковців (Л.В. Зданевич, К.Л. Крутій, М.М. Семаго, В.І. Слободчиков та ін.), поняття соціально-психологічної адаптації відображає явища взаємодії та інтеграції з соціумом і самовизначення в ньому, а соціально-психологічна адаптація особистості полягає в оптимальній реалізації внутрішніх можливостей людини та її особистісного потенціалу в соціально значущій діяльності, у здатності зберігати себе як особистість, взаємодіяти з навколишнім соціумом в конкретних умовах існування [3; 8; 9; 11]. Ці ж автори соціально-психологічну дизадаптацію розглядають як процес порушення гомеостатичної рівноваги особистості й середовища, як

порушення пристосування індивіда в силу дії тих чи тих причин; як порушення, обумовлене невідповідністю вроджених потреб особистості до вимог соціального середовища; як нездатність особистості адаптуватися до власних потреб і домагань.

На думку О.В.Змановської та ін. [4], вплив соціальних змін суспільства на процес адаптації дещо завеликий, а механізми адаптації визначають три чинники: інтенсивність перебігу адаптації в кризовому суспільстві у зв'язку з тим, що відбуваються швидкі й різкі зміни; неординарність змін умов соціального середовища; характер соціальної аномії, що викликає напругу (соціально значущими є суперечності між життям, яке особистість змушена вести і її уявленнями про те, чого вона могла б досягти за умов стабільності).

Отже, у психолого-педагогічній науці немає не тільки єдиного підходу до визначення терміна «дезадаптація», а й до змістових компонентів цього феномена.

Для більш глибокого розуміння проблеми важливо розглянути також і співвідношення понять соціально-психологічної адаптації та соціально-психологічної дезадаптації. Так, Г.М. Коджаспірова, О.Ю. Коджаспіров розглядають поняття так: «дезадаптація – це психічний стан, що виникає в результаті невідповідності соціопсихологічного чи психофізіологічного статусу дитини вимогам нової соціальної ситуації» [6, с. 33]. Автори розрізняють (в залежності від природи, характеру і ступеня прояву) патогенну, психічну і соціальну дезадаптацію дітей і підлітків.

Дезадаптація також може бути: прихованою, коли людина носить у собі руйнівні емоції і почуття (образ, тривога, страх, самотність); відкритою, коли внутрішні стани проявляються у поведінці; яскраво вираженою, коли стосується не тільки самої людини, а й соціального оточення. Науковці визначають також ситуативну, тимчасову і стійку дезадаптацію.

Вживання терміна «дезадаптація» досить неоднозначне, що виявляється насамперед в оцінці ролі та місця дезадаптації щодо до категорій «норма» і «патологія» (В. І. Слободчиков) [1].

Так, на думку В. І. Слободчикова, норма – це те, що сприяє максимальній особистісній та соціальній життєздатності, максимальному розкриттю можливостей індивідуального та соціального буття, іншими словами – це не те середнє, що є, а те краще, що можливо в конкретному віці для конкретної людини за відповідних умов [11]. Звідси – трактування дезадаптації як процесу, що відбувається поза патологією і пов'язаного з відвиканням від одних звичних умов життя і, відповідно, звиканням до інших; оцінка преневеротичних порушень, невротичних станів як найбільш універсальних проявів психічної дезадаптації (Ю. О. Александровський) [2].

Зауважимо, що *термін “дезадаптація”, який уживається щодо психічних хворих, означає порушення або втрату повноцінної взаємодії індивіда з навколишнім світом.*

Результатом психологічної дезадаптації є стан дезадаптованості особистості.

Водночас феномен дезадаптації саме в дошкільному віці, за винятком активної констатації феномена, звичними посиленнями на відсутність готовності до навчання в школі й індивідуальну вразливість організму та ЦНС залишається у вітчизняній педагогіці недостатньо дослідженим.

Отже, дезадаптація є наслідком порушення процесу соціальної адаптації індивіда – процесу активного пристосування до умов соціального середовища, під час якого він, з одного боку, набуває якостей, необхідних для життя в певних умовах, формує відповідний вимогам середовища та власним особливостям стиль поведінки, а з другого, змінює умови власне середовища відповідно до своїх потреб і можливостей.

У випадку дезадаптації поведінка індивіда перестає бути адекватною до вимог оточення, він втрачає можливість задовольнити базові чи найважливіші для нього потреби, довготривала подібна ситуація загрожує соціальному або фізичному існуванню індивіда, а покращити її самотійно він не може [4].

Дезадаптація може настати як результат різкої зміни умов середовища, до якої індивід виявився не готовим (природна або техногенна катастрофа, соціальні заворушення,

втрата роботи, близьких людей, розпад сім'ї, розрив стосунків із значимою для нього особою тощо), або відбуватися поступово, коли людина тривалий час зазнає негативного впливу середовища або власної поведінки. Наслідком соціальної дезадаптації можуть стати соціальна ізоляція індивіда, втрата ним соціального статусу, соціально корисних зв'язків, девіантна або саморуйнівна поведінка індивіда.

Список використаних джерел:

1. Александровский Ю. А. Системный анализ состояний психической дезадаптации и пограничные нервно-психические расстройства / Ю. А. Александровский // Проблемы системного подхода в психиатрии. – Рига, 1977. – С. 89–93.
2. Запобігання інституціалізації дітей раннього віку. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей : метод. посіб. / [автори упоряд. : Алексєєнко Т. Ф., Безпалько О. В., Бервено Н. О. та ін. ; за заг. ред. Зверєвої І. Д., Петрович Ж. В.]. – К. : Століття, 2008. – 224 с.
3. Зданевич Л.В. Професійна підготовка майбутніх вихователів до роботи з дезадаптованими дітьми: теорія і методика : [моногр.] / Л. В. Зданевич. – Хмельницький : вид-во ХГПА, 2013. – 480 с.
4. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М. : Издательский центр «Академия», 2003. — 288 с. URL: <http://uchebniki.com/book/134-socialna-pedagogika-navchalnij-posibnik-alyeksyeyenko-tf/8-d.html>
5. Ковалев В. В. Роль чинника дизонтогенеза в этиологии, патогенезе и клинике психических заболеваний у детей и подростков / В. В. Ковалев // Тезисы Всесоюзной конференции по организации неврологической и психиатрической помощи детям. – М. : Педагогика, 1980. – С. 126–128.
6. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – С.33–34.
7. Краткий психологический словарь / [ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – [2-е изд.]. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 512 с.
8. Крутий К.Л. Попередження освітньої депривації як чинника шкільної дезадаптації дітей // Дошкільна освіта. – 2013. – №3. – С.34–39.
9. Семаго М. М. Сопровождение ребенка в образовательной среде. Структурно-динамическая модель / М. М. Семаго // В сб. научных трудов кафедры коррекционной педагогики и специальной психологии «Коррекционная педагогика и специальная психология: актуальные проблемы, основные направления развития и перспективы научного поиска». – М. : Изд. АПК и ПРО, 2003. – С. 24–37.
10. Северный А.А., Иовчук Н.М. К вопросу о дидактогенных депрессиях у младших школьников [Электронный ресурс] // Психолого-педагогические исследования. 2012. № 1. URL: http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2012/n1/50833.shtml
11. Слободчиков В. И. Антропологический принцип в психологии развития / Слободчиков В. И., Исаев Е. И. // Психология учителя : тез. докл. 7-му съезду Общества психологов СССР. – М. : Педагогика, 1989. С. 78–97.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Альона Колісник, студентка ступеня вищої освіти магістра

*Науковий керівник: Н.О.Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF AESTHETIC EDUCATION FOR YOUNG SCHOOL LINES FOR LITERARY READING

Alona Kolisnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто можливості організації естетичного виховання учнів початкової школи на уроках літературного читання. Автор переконана, що для досягнення високого рівня естетичного виховання на уроках літературного читання учителю необхідно спрямовувати увагу дітей на літературознавчі аспекти під час опрацювання художніх творів, використовувати різні види читання, розвивати художні здібності та зв'язне мовлення під час виконання творчих завдань, використовувати інші види мистецтва на уроках літературного читання.

Ключові слова: початкова школа, естетичне виховання, літературне читання, мистецтво.